

Доцент кафедри музичного мистецтва і хореографії Херсонського
державного університету

**ВИКОНАВСЬКА КУЛЬТУРА ЯК ПРЕДМЕТ РОЗГЛЯДУ З ПОЗИЦІЙ
ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ**

Ключові слова: творчий компонент, хормейстр, диригентська
діяльність, виконавська культура.

Keywords: creative component, choirmaster, conductor activity, performance
culture

Хорове мистецтво, творчість хорового диригента в умовах ХХІ ст. цілеспрямовуються надто суперечливими орієнтирами, особливою приреченістю митця на вияв творчої індивідуальності, Це знаходить свій прояв у різних аспектах культурно-мистецької діяльності і зокрема у виконавській культурі хорового диригента.

Аналіз літератури з питань виконавської культури надав змогу виокремити та обґрунтувати сутність двох підходів до її формування, що слід розглядати на основі двох взаємопов'язаних і взаємозумовлених компонентів. Перший компонент зумовлений рівнем діяльності, яка має репродуктивний, реконструктивний і творчий характер, що реалізується в якісній характеристиці рівня діяльності. Ця концепція знайшла достатньо ґрунтовне висвітлення в науковій літературі (Л. Безбородова, Г. Макаренко, Т. Островська, Л. Лезіна, С. Казачков П. Ковалик, К. Птиця, О. Шреєр-Ткаченко). Другий компонент має суттєвий вплив на запропоновані (репродуктивний, реконструктивний і творчий) рівні діяльності і пов'язаний з комплексом особистісних особливостей індивіда (з якостями, здібностями особистості як суб'єкта творчої діяльності), його потребами, мотивами, інтересами, знаннями, вміннями, навичками, самосвідомістю, емоціями і почуттями властивих творчої особистості, що в результаті характеризує творчий потенціал діяча культури.

Аналіз дефініцій (творчість, творчий потенціал, творчі здібності, творчий процес, творче мислення, творча особистість, творча діяльність) дозволив обґрунтувати значущість їхнього самостійного застосування, створити деякі складові їх класифікації. Новим щаблем до проблеми творчості став її розгляд через різноманітні види діяльності. Однією із особливостей дослідження останніх десятиліть ХХ ст. – безумовний пріоритет у них визначення феномену творчості в діяльності особистості. Відповідно зазначимо, що особливий інтерес в контексті нашого дослідження викликає аналіз творчого рівня диригентської діяльності.

Диригентська діяльність хормейстера багатогранна й, як мінімум, включає музикознавчо-теоретичний, інтерпретаційно-виконавський, психолого-педагогічний та організаційно-управлінський аспекти, що має творчий прояв у вигляді органічного синтезу в процесі керування колективним музичним виконанням. Отже, диригентсько-виконавську діяльність хормейстера доцільно розглядати крізь призму цілісної системи його світогляду, поглядів на цінності мистецтва історико-стильових пріоритетів, художніх переконань, ставлення не тільки до хорового мистецтва, а й до духовних цінностей взагалі, які є стрижнем художньо-творчої орієнтації в цінностях хорової музичної культури, в інтерпретації творів, у просвітницькій, навчальній, виховній роботі в хоровому колективі. У творчій діяльності хормейстера максимально виявляється його індивідуальність, причому в різних аспектах (як митця, педагога, організатора) розкриваються його комунікативні здібності. Конкретну спрямованість на компонент диригентської діяльності з позиції творчості демонструють нечисленні роботи (Л. Безбородова, Г. Макаренко, Т. Островська, Л. Лезіна, П. Ковалик). Так, Г. Макаренко досліджено явище трансформації загальних особливостей художньої творчості у процес диригування музичним колективом на базі вивчення типології й етапів творчого процесу, специфіки створення художнього образу й основних структурних компонентів. Дослідження відповідних способів

керування колективом дало змогу виявити етапи становлення професії диригента, більш ґрунтовно проаналізувати сучасний період її розвитку [5].

Пропоноване Т. Островською дослідження диригентської діяльності як складової частини творчого процесу підготовки вчителя музики є одним з аспектів професійної підготовки фахівця. Як справедливо вважає дослідниця, вчителю музики для здійснення творчої диригентської діяльності необхідно мати хороший вокально-хоровий слух, відчуття ритму й музичну пам'ять, знати основні закони вокального мистецтва, володіти голосом, диригентським жестом, добре грати на фортепіано, уміти читати з листа, чудово знати музику різних стилів і жанрів. Крім музичних даних, диригент повинен володіти сильною волею, організаторськими здібностями, бути ентузіастом своєї справи [6].

Розглядаючи колективну виконавську діяльність з позицій комунікації Л. Лезіна представляє її як складну систему взаємодії. На її думку, диригент є організатором і комунікатором колективної музично-виконавської діяльності, виконавці – реципієнти, що ухвалюють, переробляють та повертають інформацію диригентові у вигляді зворотного зв'язку, а диригентська техніка – засіб комунікації в музично-виконавському спілкуванні між суб'єктами комунікації. Кожний музикант виконавського колективу ухвалює, переробляє й відправляє перероблену інформацію всім іншим і кожному зокрема. Ступінь адекватності реального виконання ідеальної моделі диригента, у свою чергу, народжує необхідність нової переробки й корекції інформації й наступного акту її передачі. При цьому в силу необхідності здійснення процесу керування як «усунення хаосу в роботі, наведення оптимального порядку» й узгодження виконавських дій на основі однієї інтерпретаторської концепції твору, інформуюча та корегуюча діяльність диригента є основною [4]. На прикладі художньої інтерпретації репертуару, котрий гармонійно увійшов до репертуару київської хорової школи, П. Ковалик виявила, що творча взаємодія є основним компонентом процесу виконавсько-хорової діяльності, який фактично обумовлює тип інтерпретації. У ході дослідження

доведено, що творча взаємодія справляє значний вплив як на формування виконавської майстерності хорового диригента, так і на процес осмислення художнього трактування хорових творів [3].

Для нас також важливі дослідження Л. Безбородової, в яких вона взаємодію мистецтв розглядає у взаємозв'язку двох методів – комплексного впливу мистецтв і методу емоційно-значеннєвої інтерпретації в музично-просвітній діяльності диригента. В якості вихідної позиції виступає доцільність вивчення теорії та методики диригентсько-хорової підготовки студентів на основі цілісного діяльнісного підходу, що обумовлює високий рівень сформованості параметрів музично-просвітньої діяльності хормейстера. Розроблена автором концепція враховує особливості змісту та структури диригентсько-хорової діяльності, зумовленої педагогічними умовами досягнення високого рівня відповідної діяльності, якою є спрямованість на емоційно-значеннєву інтерпретацію, орієнтація на комплексний вплив мистецтв [1].

С. Казачков розглядає художньо-творчу діяльність хормейстера як одну із сфер загальнолюдської діяльності, оскільки робота хормейстера поєднує у собі, крім хормейстерської, ще й організаційно-управлінську, педагогічну, музикознавчу, дослідницьку та інші види діяльності. Кожний з тих видів діяльності потребує наукового узагальнення поглядів, щодо необхідності формування творчих якостей у майбутніх фахівців, беручи за основу весь комплекс знань, умінь та навичок у музично-професійній діяльності [2]. На думку С. Казачкова, усвідомлення естетичної цінності хорового мистецтва можливе завдяки вмінню митця на естетично-духовному рівні відображати людські почуття, емоції, реалії життя: «На вищому художньому рівні в хоровому виконавстві будь-якого жанру та стилю з'являється симфонізм і внутрішнє дійство як властивості діалектичного музичного мислення, що характеризуються здатністю відчувати в музиці та її звучності складність і різноманітність життєвих явищ, процесів людських стосунків; уміння поєднувати те, що закладене в творі, з великим світом, що

вгадується за його межами, вміння слухати музику не як статичну картину, що відбиває назавжди той чи інших образ, а як процес дії та розвитку, схожий на саме життя» [2].

К. Птиця виділяє два важливих, на його думку, технологічних компоненти диригентської діяльності: диригентську майстерність та внутрішній зміст індивіда, причому останньому надається автором перевага як визначному чиннику реалізації особистісних якостей, і розкриття потенційних можливостей диригента [7].

Системно-діяльнісний підхід до дослідження диригентсько-хорової діяльності провідних представників музичної культури: Д. Бортнянського, А. Веделя, М. Дилецького, М. Концевича, О. Кошиця, М. Лисенка, К. Стеценка дозволив О. Шреєр-Ткаченко ґрунтовно вивчити та виявити їх провідне місце у подальшому розвитку диригентсько-хорової культури, формуванні національної свідомості в Україні. Проблеми мистецької творчості на ниві хорового виконавства знайшли всебічне відображення у низці підручників з історії української музики О. Шреєр-Ткаченко, доповнених її авторською тритомною хрестоматією [8].

Таким чином, діяльнісний компонент у виконавській культурі розглядається науковцями з позицій комунікації, творчої взаємодії, що справляє значний вплив як на формування виконавської майстерності хорового диригента, так і на процес осмислення художнього трактування хорових творів, комплексного впливу мистецтв і методу емоційно-значеннєвої інтерпретації в музично-просвітній діяльності диригента, художньо-творчої діяльності хормейстера як однієї із сфер загальнолюдської діяльності, технологічних компонентів диригентської діяльності – диригентської майстерності та внутрішнього змісту індивіда тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безбородова Л. А. Теория и методика дирижерско-хоровой подготовки студентов к музыкально-просветительной деятельности : автореф. дис...д-ра пед. наук. – М., 1996. – 35 с.
2. Казачков, С. А. От урока к концерту / С. А. Казачков. – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1990. – 343 с.
3. Ковалик П. А. Хорове виконавство як феномен творчої взаємодії (з досвіду Київської хорової школи): автореф. дис. ... канд. мистецтвознав. / П. А. Ковалик; Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. – К., 2002. – 18 с.
4. Лезина Л. Г. Развитие вокально-моторной информативности дирижерской техники в профессиональной подготовке учителя музыки : автореф. дис.... канд. пед. наук / Л. Г. Лезина. – Екатеринбург, 2000. – 17 с.
5. Макаренко Г. Г. Творчість диригента в контексті інтегративного підходу: автореф. дис....д-ра мистецтвознав. / Г. Г. Макаренко; Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. – К., 2006. – 34 с.
6. Островська Т. В. Диригентська діяльність як складова частина творчого процесу підготовки вчителя музики / Т. В. Островська / Вісник Луганського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. – 2009. – №5 (168). – Ч. II. – С. 42–45.
7. Птица К. Б. Очерки по технике дирижирования хором : Материал к курсу техники дирижирования / К. Б. Птица.–М.; Л.: Музгиз, 1948. – 160 с.
8. Шреєр-Ткаченко О. Я. Історія української музики / О. Я. Шреєр-Ткаченко. – К. : Музична Україна, 1980. – Ч. 1. – 198 с.